

Kirjastoala kehitysmaakysymyksenä

Kirjastotieteen ja informatiikan yhdistyksen keväällä 1985 järjestämässä lauantaiseminaaris- ta tarkasteltiin kehitysyhteistyötä ja -tutkimusta yhdistyksen edustaman tieteenalan näkökulmas- ta. Tuo seminaari antoi virikkeen Kirjastotiede ja informatiikka -lehden lyhyen historian ensim- mäisen teemanumeron tuottamiseen.

Päätoimittajalle teemanumeron kokoaminen palautti mieleen IFLA:n vuonna 1984 Nairobis- sa pidetyn kokouksen ja sen monet kohokohdat. Kenian varapresidentti Mwai Kibaki piti loisteli- aan avauspuheen. Loisteliasta oli kaunopuhei- suus ja teeman suvereeni hallinta — ainoana tu- kena paperilappu, jolle arvaan olleen kirjoitet- tuna avainsanoiksi ne kolme kenialaista kirjasto- alan ongelma- aluetta, joita hän käsitteli. En- simmäinen oli kirjallisuuden korkeat tuotanto- kustannukset, toinen nykyaikaisen teknologian soveltaminen kehitysmaaoiloihin ja kolmas ma- seudun elinolojen lukemistottumuksen juurtu- mista hidastava vaikutus. Hän toivoi pohditta- vaksi, voitaisiinko audiovisuaalisia aineistoja käyttää tiedonvälityksen ja virkistuksen lähteinä maaseudun lukutaidottomalle väestölle.

Varapresidentti Kibaki painotti kirjastotoimin- nan suurta merkitystä minkä tahansa maan so- siaaliselle ja taloudelliselle kehitykselle. Kehitys- maiden kirjastojen vastuulla on koota, luetteloi- da ja levittää tietoa oman maan asioista sekä edis- tää niin aikuisväestön kuin lasten koulutusta. Pu- hetta kuunnellessani mietiskelin, että itse asia- sa varapresidentti määritteli kirjastojen tehtävää missä tahansa maassa, jonka kansalaiset pyrki- vät kehittämään itse itseään. Vain ratkaisuja odottavat käytännön kysymykset ovat erilaiset.

Yleisistunnossa kenialainen kustannusjohtaja ja tutkija Henry Chakawa tarkasteli lukemisen esteitä Saharan eteläpuolisessa Afrikassa. Hän kehi esiin neljä lukemisen leviämistä estävää tekijää: kielten monilukuisuus, lukutaidottomuus, sellaiset lukumateriaaleihin liittyvät ongelmat kuin aineistojen vähyys, käsiteltyjen asioiden vie- raus, välineellinen suhtautuminen lukutaitoon, asumisolosuhteet yms. sekä kehittämätön kirja- tuotanto. Chakawa totesi näiden kaikkien estei- den kietoutuvan toinen toisiinsa niin tiiviiksi ver- koksi, että ongelmia voidaan lähestyä vain kan- sallisen kehittämispolitiikan näkökulmasta käsin. Hän päätti esityksensä puhumalla siitä, miten köyhyyden, nälän, sairauksien, työttömyyden ja muiden kehitysmaita piinaavien vaivojen voitta- minen vasta voi muuttaa lukemistottumuksia ja kirjanhankintatapoja niitä suosivaan suuntaan. Se vasta johtaa kirjailijan työn, kustannustoi-

men, kirjapainoteollisuuden ja kirjojen kaupan elpymiseen. Kunkin maan on huolella ja harki- ten puntaroitava kehittämissuunnitelmiansa ta- voitteen ja prioriteetit.

Kirjailijan näkökantoja tulkitsi Ellen Kitonga, joka ammatikseen toimittaa peruskoulun englan- nikielen oppikirjoja ja kirjailijana kirjoittaa englanniksi lasten ja nuorten kirjoja. Kaikkia tekstejään hän ei ole saanut julkaistuksi. Kenian kirjatuoannosta näet 85 % on oppikirjoja. Las- ten ja nuorten kirjoja painetaan lähinnä opetus- ohjelmien oheisaineistoiksi; muuksi tulkittu kir- jallinen tuotanto joutuu odottamaan kustannus- toimen vaurastumista. Suurempana ongelmana kuin pöytälaatikkoon kirjoittamistaan Ellen Kitonga piti sitä, että kovin monet pitävät luku- taitoa vain tutkinnon suorittamisen ja siten pa- rempien tulojen saamisen välttämättömänä kei- nona, monet taas tapana paeta todellisuutta, mutta ylen harvat keinona muuttaa tuota todellisuutta tai omaa asennetta siihen.

Tätä taustaa vasten oli kiintoisaa perehtyä amerikkalaisen Mary Niles Maackin tutkimustu- loksiin kehitysavun roolista Länsi-Afrikan kir- jastojen kehittämisessä. Maack otti lähtökohdak- seen ajatuksen, että kirjastotoiminnan menetel- mällinen puoli on käsitettävä symbolien ja koo- dien käsittelyyn perustuvaksi älylliseksi teknolo- giaksi, siis kirjoihin sisältyvien symbolien ja koo- dien käsittelyn päällysrakenteeksi. Kehitysapuna pyritään siirtämään tätä kehitysmaille kaksinker- taisesti vierasta teknologiaa. Tulokset voivat olla hyvinkin ristiriitaisia.

Yleinen tapa antaa kehitysapua on kouluttaa kirjastonhoitajia lahjoittajamaassa. He oppivat tämän teknologian perustiedot ja -taidot, mutta joutuvat kotiin palattuaan työskentelemään il- man opetettuja perusvälineitä, jopa ilman riittä- viä paperipohjaisia apuvälineitä. Kirjastoalan koulutus ei ole kaikin kypsytynyt antamaan sitä teoreettista perustaa, jolla vaikeissakin olosuh- teissa voi tulla toimeen.

Toinen tapa antaa kehitysapua on installoida tietokonepohjaisia tiedonhakupalveluja — samaan aikaan kun koulutusta hankkineet toimi- vat samassa maassa erittäin puutteellisissa olois- sa. Tietoteknologisia järjestelmiä käyttää välttä- mättömyyden pakosta keape-alainen eliitti. Pa- hempaa on, että järjestelmien installoinnista muodostuu yleensä arvovaltakysymys sekä luo- vuttaja- että vastaanottajamaassa. Samaa arvostusta eivät saa sellaiset nykYTEKNOLOGIAN tuotteet kuin äänilevyt ja -nauhat, elokuvat, videofilmit yms. Kuitenkin juuri tällä materiaalilla olisi eri-

tyisen suuri merkitys kansojen oman kulttuuri-perinnön tallentamisessa.

Maackilla oli monia erilaisia esimerkkejä siitä, että kolmannen maailman maiden ilmaisemilla tarpeilla on paljon vähemmän vaikutusta kehitysavun luonteeseen, sisältöön ja laajuuteen kuin luovuttajamaan poliittisilla tarkoituksilla ja kulttuurisidonnaisilla kehitysideologioilla. Ihmekö sitten, että luovuttajat pettyvät todetessaan avun tehottomaksi. Maackin tutkimuksessa esiin tulleet vastaanottajamaan ongelmat ovat samat kuin Chakawan päättämät lukemisen esteet.

Mary Maack asettui voimakkaasti tukemaan afrikkalaisen tutkijan Ali Mazruin ehdottamia kehitysstrategioita, joita ovat uudenaikaistamisen sopeuttaminen kuhunkin ympäristöön, kulttuuristen mallien ja ulkoisten vaikutusten selvä erillään pitäminen sekä vastavuoroinen läpäisy eli prosessi, jossa kulttuurit vaikuttavat toisiinsa ja jossa uudenaikaisuuden käsite pyritään yhdessä määrittelemään uudestaan.

Ilman teemanumeron toimittamistakin ovat Nairobissa oppimani asiat olleet etualalla mielesäni, sillä ulkoasiainministeriön kehitysyhteistyöosasto on myöntänyt kahdelle nuorelle nambialaiselle apurahan kirjasto- ja informaatiopalvelualan opiskelua varten Suomessa. Näin joulun alla sopii toivoa meille kaikille osapuolille joululahjaksi viisautta ja hyvää ymmärrystä yhteistyöhankkeen onnelliseksi läpiviemiseksi.

Tampereella 17. 12. 1985

Marjatta Okko

Lähteitä:

- Chakawa, Henry, Reading in Africa — Some Obstacles. IFLA General Conference, Nairobi 1984, Paper 86-PL-2-E
Kitonga, Ellen, Children's Literature in Kenya; Staggering Problems, Limited Successes and Some Signs of Hope. Ibid. Paper 84-CHIL-1-E
Maack, Mary Niles, The Role of External Aid in West African Library Development. Ibid. Paper 2-THEOR-2-E